

Smilende Visdom av Roberto Assagioli

De gamle verdsatte i stor grad latter, som de betraktet som en guddommelig gave og et virksomt legemiddel. Det er større behov for dette legemidlet nå enn noen gang tidligere...

De tre viktigste kunstarter som det moderne menneske må lære for å bli et sunt og helt vesen er: hvile, kontemplasjon, og latter og smil. Her vil vi kort betrakte sistnevnte, og især de høyere og åndelige aspekter.

Verdien av denne kunstarten er mangfoldig. Latter har først og fremst en helbredende virkning på vår kropp. Det er velkjent at latter forårsaker hurtige, rytmiske sammentrekninger av mellomgulvet. Disse rytmiske sammentrekningene har en helende virkning på underlivets organer, idet de stimulerer deres funksjoner og aktiverer sekretene som brukes i fordøyelsen, i særdeleshet leverens. De gjør åndedrettet regelmessig, stimulerer lungefunksjonen og hjerteaktiviteten, og øker derved oksygenopptaket. Det er derfor ikke feil, når ordtaket sier: "En god latter forlenger livet".

Men latterens psykologiske funksjon er langt større. Latter fjerner de indre spenninger, hvilket medfører en stor lettelse for personen det gjelder. Den bringer med seg en velgjørende frigjøring og erstatter utbrente funksjoner med friske, som har blitt alt for lite brukt. Når man er trøtt eller opphisset, er det lettere å slappe av ved hjelp av latter enn ved noen annen aktivitet, hvor sinnet ellers som regel fortsetter med sin febrilske og nytteløse aktivitet.

En annen nyttig funksjon ved latteren er at den er en harmløs og glad måte å få utløp for undertrykte tendenser på, i særdeleshet trangen til å leke, som er forblitt levende i oss, og som vi ikke i tilstrekkelig grad tilgodeser. For tidlig og for kraftig undertrykker vi "det lille barnet" som bor i oss med sin friske munterhet og sin trang til fri og munter lek. Men denne trangen til å leke kan gjenoppvekkes; den kan blomstre enda en gang og oppmuntre oss, som en strøm av friskt og rent vann som strømmer fra en sprekk i fjellet.

Latter burde anvendes i utdannelsessituasjoner

Latter kan – og burde - bli brukt i utstrakt grad i "seriøse" utdannelsessituasjoner. Den er meget verdifull, særlig med henblikk på å fremme intellektuell utvikling. Kontrast, overraskelse, uventede konklusjoner er alle blant de årsaker som frembringer latter, og som derved vekker og skjerper våre intellektuelle prosesser, og setter oss i

stand til å legge merke til mange ting, som ellers lett kan unnsnippe vår oppmerksomhet. For eksempel kan skjeve og latterlige sammenligninger og likheter, eller en komisk sammenstilling av kjensgjerninger som er forskjellige og umake, understreke et fellesskap i fenomener, som synes uforenlige, eller likheter i noen som ellers er ganske forskjellige. Dette gir oss nye perspektiver, setter oss i stand til å oppdage merkelige sammenhenger som består mellom forskjellige grupper av kjensgjerninger. Derved skjerpes vår observasjonsevne, og nye ideer får mulighet til å fødes i oss. Kort sagt, de gjør vår intellektuelle evne mer aktiv og årvåken.

Denne stimulerende virkning er paradoksalt nok forbundet med en fredfylt virkning. Nerveavlastningen som latteren frembringer, minsker overdreven intellektuell spenning og gjenetablerer den balansen som ødelegges av en for intens anstrengelse.

Det er ofte ønskelig – hvis man vet hvordan det gjøres – å undervise elever på måter som kan få dem til å le, for latter har en egenskap som er meget verdifull: den øker elevens oppmerksomhet. Som kjent ligger en av de største utfordringer ved å undervise i å tiltrekke og fastholde elevens oppmerksomhet og interesse for de ting det undervises i. Latterens verdi er like stor når det gjelder å forstå og huske det innlærte. Moderne psykologi har påvist hvor feil det er å la elever lære utenat, og mekanisk legge vekt på å huske abstrakte definisjoner – i stedet for ved konkrete eksempler å vise de praktiske konsekvenser og den indre natur ved en kjensgjerning, eller en gruppe av kjensgjerninger. Komikk kan være en god hjelp til dette på grunn av presisjonen og livligheten i de ideer og bilder den frembringer.

Takket være dens hukommelsesfremmende evne er latter særdeles nyttig i studiet av tørre emner, basert primært på hukommelse. Det eksisterer for eksempel en fransk bok om anatomi, som behandler emnet humoristisk, og jeg husker å ha brukt den med fornøyelse da jeg studerte denne tørre vitenskapen. På samme måte kan den muntre "Kjemi på vers" av Alberts Cavaliere være en stor hjelp for å huske egenskapene ved forskjellige kjemiske stoffer.

Latter kan være særdeles nyttig ved undervisning i språk ved å levendegjøre dette studiet, som er så tørt og kjedelig hvis det undervises i språkene etter den pedantiske grammatiske metode som fremdeles brukes i mange skoler. Kort sagt: Vårt motto bør være: Lær å undervise med glede!

Forskjellige typer latter

Latter kan også ha stor moralsk og åndelig verdi. Jeg sier med vilje: "kan ha", for det er i sannhet ikke alle slags latter som har den egenskapen. Det er derfor nødvendig å skjelne klart mellom forskjellige typer og "nivåer" av latter. Det er den vulgære, plumpe latteren, instinktets simple nytelse, som dessverre er altfor utbredt. Og så er det sarkasme, forakt, hån, som kan kalles surhetens latter, og som kan fremkalle farlig, psykologisk selvforgiftning. Og så er det til sist den enkle, uskadelige latteren, som fremkalles av ordspill, plutselige innfall etc., som ikke har noe moralsk innhold, og som heller ikke gir seg ut for å ha noe.

Latterens åndelige verdi avhenger av hensikten hos den som fremkaller latteren. Det eksisterer for eksempel komiske, litterære uttrykk, slik som satire, parodi og komedie, som noen ganger kan ha sosial og etisk verdi, hvis deres formål er å avsløre hykleri og umoral, eller å demaskere oppblåsthet og forfengelighet. Gode eksempler på denne funksjonen av det komiske ses i Molières og Orwells satiriske skrifter.

Dette fører oss til de høyere og åndelige aspekter av sann humor. Det er meget vanskelig å definere humor på grunn av dens underfundige og flyktige natur, og fordi den ikler seg forskjellige former og farger med utallige nyanser. Det er allikevel mulig å antyde dens mest fremtredende kjennetegn, uten å lukke den inne i en formel. La meg først sitere noen treffende bemerkninger av Guido Stacchini:

"Humor er som sjelens fortrolige smil, som – hvis man forstår å føle det – aldri trettes og aldri tar slutt. Det er en opphøyet glede hvor den beste delen av oss føler seg løftet til et høyere nivå og opplever den fulle, spirituelle tilfredshet ved på samme tid å være skuespiller og dommer.

Man påtar seg en humoristisk holdning, især mot seg selv, som et middel til å overvinne lidelse, det vil si, at man behandler seg selv som om man var et barn, og på samme tid påtar man seg overfor det lunefulle og uansvarlige barnet den erfarne voksnes rolle som overordnet.

Dette midlet kan brukes i et bredere perspektiv i forhold til andre menneskers liv. Når den voksne forstår tomheten i de interesser og lidelser som for barnet i ham forekommer viktige, så latterliggør han dem, og setter på den måten tingene på sin rette plass, idet han tildeler dem den verdi, som tilkommer dem. I slike saker er den voksne humoristen, barnet er gjennomsnittsmennesket eller offentligheten."

Disse kloke betraktninger fra Stacchini hjelper oss til å forstå og verdsette humorens store spirituelle verdi. De bekymringer og lidelser som herjer mennesket, de små og store feiltagelser han ustanselig begår, skyldes for det meste hans lidenskapelige tilknytning til personer og ting. De skyldes også hans totale mangel på proporsjonssans, som forleder ham til å legge

enorm vekt på tingene som er tomme, fruktesløse og kunstige, og han tilsidesetter derfor de tingene som er storslåtte og verdifulle, de tingene som er virkelige og evige.

Humorens edle funksjon er nettopp å løse opp disse illusjonene, å devaluere målene for denne tilknytningen, å demaskere uvitenhet, å bringe ting og personer tilbake dit hvor de hører til. Det kan humor gjøre, fordi – som Platon uttrykte det med dyp intuisjon: "Latterlig er den som ikke kjenner seg selv."

Latter bra mot forfenglighet

En av de menneskelige svakheter, som lettest blir skyteskive for humorens piler og som fortjener dem mest, fordi dens røtter er så sterke og utbredte at den kan finnes også i meget verdifulle mennesker – er forfenglighet. Den voksne lever normalt i den illusjon at han har nådd sitt mål, simpelthen fordi han er blitt voksen. Han er tilfreds med seg selv, og det faller ham ikke inn, at så snart han er ferdig med grunnskolen, burde han melde seg inn i livets større og virkelige skole, at han burde ta hånd om seg selv og begynne på sin selv-utdannelse. I stedet for, som Stacchini så utmerket sier det, "*er den alder som antas å være fornuftens, en alder hvor man begynner å begå alvorlige dumheter.*"

Hvor blind blir man ikke av forfenglighet! Som Schopenhauer sier: "*Like så sikkert som katten begynner å male når man stryker den nedover ryggen, like så sikkert ser man en søt oppstemthet dukke opp i ansiktet på et menneske, som får ros, i særdeleshet når rosen gjelder det han innbiller seg at han er; også selv om rosen er en åpenlys løgn.*"

Forfenglighet ledsages ofte av innbilskheter, som blant annet viser sig ved forakt for dem som er litt lavere på den sosiale rangstigen, og ved smiger mot dem som er oppe på toppen.

Så er det de tilfellene hvor de som er små søker å heve seg opp ved å ringeakte og nedvurdere de som er store. Men deres anstrengelser er forgjeves, for deres hån og forakt faller tilbake på dem selv – som Tagore uttrykker det i en aforisme:

"De lærde sier at ditt lys en dag ikke vil eksistere lenger, så ildfluen til stjernene. Stjernene svarte ikke."

Frykt er komisk

En svakhet som ofte virker komisk, er frykt. Og en alminnelig form for frykt er bekymring for fremtiden. Hvor mange grunnløse bekymringer

skaper ikke menneskene for seg selv! Deres pessimistiske forutsigelser og overdrevne forholdsregler uttrykkes vittig og spottes i dette toskanske ordspråk: "Legg ikke bandasje på ditt hode før det er kommet til skade."

En annen slags frykt er opptatthet av hva andre mener om en. Hvor ofte forgifter ikke folk sitt liv ved bekymret å prøve å unngå enhver bebreidelse eller kritikk. Og dog har det umulige i å gjøre alle til lags vært kjent til alle tider. Vi leser i Dhammapada, en buddhistisk tekst, som er skrevet mange århundrer før Kristi fødsel:

Denne sannhet er urgammel, oh Atula, og slett ikke nymotens: Den som er taus, tales det ille om, og den som taler meget, tales det ille om; også den som taler lite, bebreides. Ingen i denne verden kan unndra seg kritikk.

Blant de mange mulige feiltagelser finnes én som er hårfin og ikke innlysende – men ikke desto mindre svært virkelig – nemlig den som begås av visse intellektuelle og filosofer, som bruker all sin tid på tomme diskusjoner av utelukkende akademisk interesse. Samtidig med at det er et påtrengende behov for å utføre spirituelle oppgaver, så lenge sann frigjøring ennå ikke er oppnådd. Buddha latterliggjorde denne dårskaperen så elegant:

Det fortelles at munken Malunkjaputta en gang gikk til Buddha og uttrykte sin utilfredshet med at han ikke fortalte sine disipler hvorvidt verden er evig eller ikke-evig, endelig eller uendelig etc. Munken gikk så langt i sin uforskammethet at han utfordret Buddha. Han krevde at Buddha skulle besvare hans spørsmål med enten ja eller nei, eller ved å innrømme at han ikke kunne svare. Hvis han gikk med på det, ville han med sikkerhet forbli hans disippel, i motsatt fall ville han vende tilbake til det verdslige liv. Buddha svarte ham på denne måten, uten å miste sin sinnsro et øyeblikk: En forgiftet pil har rammet en mann, og hans venner sender bud etter en lege. Hvis den sårede mannen sier: "Jeg vil ikke tillate at denne pilen fjernes fra mitt legeme før jeg vet hvem som har såret mig, hvilken familie han stammer fra, hvordan han ser ut, om han er høy eller lav, lys eller mørk, og hvor han bor," så vil denne mannen visselig dø før det er mulig å hjelpe ham. Nettopp dette vil skje for en mann som krever å få svar på alle sine spørsmål, før han begir seg ut på frigjøringens vei.

Hvis vi spør oss selv hva som er en typisk holdning for en humorist, kan vi svare at han betrakter livet på jorden dypest sett som en teaterforestilling, en komedie, der enhver må spille sin rolle så godt han eller hun kan, uten å ta det for alvorlig, og som det viktigste hele tiden være bevisst om at man spiller en rolle.

Spirituell humor

Spirituell humor er en paradoksal blanding av en holdning av avklart og uhildet betraktning, følelsen av enhet med livet, og dyp sympati og medfølelse med andre. "Humoristen," skriver professor Fanciulli i sitt essay om humor, "er i høy grad begavet med evnen til å leve andres liv ... Han føler de bånd, som binder alle ting sammen. Flerhet er relativ ... kanskje kun tilsynelatende; alle deler er kjedet sammen ved bånd som ikke kan brytes En beundringsverdig syntese er resultatet ; andres smerte og gleder blir ens egne gleder og smerte. Denne sympati har mildhetens egenskaper. Den tar del i lidelsene hos den svake, den beseirede, den fattige."

Men denne sympatien er alltid bevisst og avklart, og forhindrer ikke hva Fanciulli korrekt betrakter som humorens typiske kjennetegn, nemlig smilet. Alt dette og mere til gjemmer seg og avslører seg i smilet hos den frigjorte Buddha, et smil fullt av medfølelse, men et smil avfødt av vissheten om at det eksisterer en vei til frigjøring, og at alle mennesker, før eller siden, vil oppnå frigjøring og lykkosalighet.

Det bør nevnes at alt, selv de beste ting, kan misbrukes, og det er nettopp oppgaven i "livskunsten" å bruke alt til et godt formål og i den rette mengden. Hva humor angår, så la oss huske at dens funksjon er som salt i maten, et krydder som gir smak til det livet vi har fått tildelt, men at salt i seg selv ikke nærer.

Sett fra en annen synsvinkel er humor en betraktning av livets forbigående festspill; den er ikke en direkte og aktiv deltaker i begivenhetene. Det fullkomne menneske, den sanne vismann, er ikke en som begrenser seg til kontemplasjon, men på den annen side heller ikke en som er fullstendig oppslukt i handling. Den er vis som i det lidelsesfulle og arbeidsomme liv fastholder sitt høyere selv som en upartisk og smilende tilskuer.

For å oppnå en slik tilstand av indre frihet er det nødvendig å bruke humor, først og fremst overfor seg selv, idet man mildt driver ap med sin egen lille personlighet, som er så oppfylt med sin egen betydningsfullhet, som gir seg selv attityder, og som tar seg selv så høytidelig – og som samtidig er sårbar, urolig og mistenksom.

Det som Giuseppe Zucca så treffende har kalt personlighetens "stålkasse" kan ikke i lengden motstå – uansett hvor tykke og harde dens murer måtte være – humorens fint gjennomtrengende og altoppslukende flamme. Før eller siden åpnes dens dører, og mennesket kan frigjøre seg fra dette snevre og kvelende fengsel. Når det skjer, kan man si at den største bedrift har blitt utført. Sjelen brer ut sine vinger og forener seg, gledesfylt og med et guddommelig smil, med andre sjeler, med alle skapninger og med Gud.